

Инженер Недев е осъден на смърт (присъдата е изпълнена), а останалите четирима получават общо 70 г. затвор⁴⁸⁸.

Инженер Гани Петканов е вкаран в концлагера „Белене“ с предписание да влезе директно в карцера, където прекарва 11 месеца, заради дръзкото си поведение по време на процеса. Синът му Владимир, който владее четири езика, спечелил конкурс за асистент в Софийския университет, не издържа на напрежението, не започва работа, облепя прозорците на стаята си с черна хартия, престава да излиза от вкъщи и за него цял живот се грижи сестра му Мария. Съпругата на инженер Петканов, Радка, която има добро образование, много трудно намира работа и до смъртта си подвързва книги в едно мазе.

Инженер Светослав Дечев е арестуван 40 дни след раждането на дъщеря му, а шест месеца по-късно е арестувана и съпругата му Тамара, дъщеря на руски емигранти. Тя е задържана за дълго в следствието и след очната ставка между нея и съпруга ѝ, казва: „Доведоха ми един брадясал скелет, който не можах да позная!“.

11.4. Съдебната разправа с пожарните командири⁴⁸⁹

На 2 юли 1947 г. министърът на МВР издава Заповед № 244 за провеждане на ефикасна борба срещу евентуални пожари, саботажи и вредителски действия. Няколко месеца по-късно е извършена национализацията. Управлението на одържавените предприятия е поето от хора без опит, което е предпоставка за аварии и пожари, но за тях се набеждават „с предимство“ враговете на народната власт. Освен това през 1948 г. се засилва и подозрителността вътре в редиците на комунистите и започва търсене на „врага с партийен билет“. Появяват се и разногласия между ръководителите на „Противопожарна защита“ (ППЗ) за пътя, по който трябва да се развива противопожарното дело. Създава се напрежение в службите по противопожарна защита и започва процес на разправа с враговете, саботьорите и вредителите.

Началото е дадено с анкетата, която отдел „Инспекторат“ при МВР провежда в отдел „Противопожарна защита“. Един от най-критичните доклади е изпратен от началника на Районната противопожарна служба в Плевен, комуниста Иван Михайлов, който наред с професионалните кри-

⁴⁸⁸ Инженер Дечев и инженер Петканов – по 20 г. затвор, инженер Наков и инженер Михов – по 15 г. затвор.

⁴⁸⁹ Бозуков, Георги. Процесът срещу пожарните командири 1951–1952 г. София, Огнеборец, 2003, с. 172.

тики към дейността на ръководството, отправя тежки политически упреци към началника на противопожарното училище Иван Дипчиков и началника на отдел „Противопожарна защита“ генерал-майор Бою Божков. Той ги обвинява, че са били „първи помощници на белогвардейския офицер Захарчук“, който е ръководител на противопожарната защита преди превратата. „За тях 9 септември дойде съвсем неочаквано. В първите дни след 9 септември Божков сподели с мен, че Дипчиков е много отчаян и има вероятност да последва Захарчук – да се самоубие. Но не мина време и те бързо се окопитиха..., те отново застанаха начело на противопожарната защита“.

Двамата ръководители са обвинени от своя колега, че са успели „да запазят от уволнение и справедливо наказание голяма част от техните приятели, да запазят старите методи на работа и старото отношение към службата и да спъват прогресивното и идейно-политическото развитие на противопожарните служители и преустрояването на службата в съгласие с отечествено-фронтовските преобразувания, да печелят време, очаквайки реставрация“ и „не желаят да се учат от съветските си колеги, не публикуват в списание „Противопожарно дело“ материали за ОФ и за новата общественно-политическа обстановка и не са направили оценка на погрешното минало“.

Тежко обвинение е отправено към ръководството, че противопожарните уреди и съоръжения са с „пренадути калкулации“, производството им е монополизирано от Владимир Удрев, технически ръководител на стопанско предприятие „ЩИТ“ при МВР, а „противопожарните служители се държат в догматичните рамки на „захарчуковщината“, без съобразяване с новите условия и отечественофронтовските преобразувания“.

Генерал-майор Бою Божков и Иван Дипчиков имат много близки съдби. Родени са през 1911 г. в бедни семейства. И двамата завършват ШЗО, по-късно придобиват учителска професия, а през 1935 г. завършват първия курс за пожарни командири, организиран от Юрий Захарчук.

Бою Божков е пожарен командир в Горна Оряховица, Асеновград, Сливен и Гоце Делчев, по-късно е инспектор по пожарно дело към Министерството на финансите. Заедно с Юрий Захарчук е инициатор за създаването на фонд „Противопожарно дело“ и пряко ръководи дейността му за укрепване на противопожарните служби в страната и тяхното модернизиране, както и за построяване на съвременни сгради.

След 9 септември 1944 г. Бою Божков е началник на отдел „Противопожарна защита“ към МВР – главен инспектор. За много кратко време

извършва радикални реформи и постига сериозни резултати. Като преподавател участва в подготовката на първите два випуска курсанти на Държавното противопожарно училище от командирския курс.

Иван Дипчиков е пожарен командир в Русе (1936), в Пазарджик (1936–1938) и до 1946 г. е ръководител на противопожарната защита към БДЖ. Съавтор е на приетия през 1946 г. Закон за противопожарната защита, основател и пръв началник на Държавното противопожарно училище (ДПУ).

След проведената анкета започва освобождаване от длъжност на курсанти и офицери, завършили наскоро ДПУ. От завършилите 37 души от първия випуск на училището са освободени 10 души, между които и отличници на училището. Уволнени са пожарни командири, които са служили в окупираните територии по време на войната и които са били близки на Юрий Захарчук.

С Окръжно № 9870/7 юни 1951 г. министър Г. Цанков разпорежда да започне разработване на началническите кадри, да се вербува агентура в поделенията на ППЗ в страната, да се установи местонахождението на освободените бивши началници и изисква в двуседмичен срок да се изготвят справки за началниците на окръжните и околийските противопожарни служби. В отдел ППЗ и ДПУ започват работа информаторите „Шабанов“, „Петрински“, „Орлова“, „Христов“ и „Иванов“ под ръководството на резидент „Даскала“. Заведени са оперативните разработки „Вредител“ срещу Иван Дипчиков, „Главния“ – срещу Бою Божков, и „Бившия“ – срещу Владимир Удрев.

През 1951 г. започва следствено дело на ДС против служители на „Противопожарна защита“, което е поверено на капитан Петър Стойчев, главен инспектор от отдел IX на ДС. През м. април е арестуван Иван Дипчиков, а през следващия месец и ген. Бою Божков. До м. октомври 1951 г. са арестувани и други командири, както и Владимир Удрев.

През декември 1951 г. помощник-министърът на МВР Гюров, обезпокоен, че следствието продължава прекалено дълго, нарежда началникът на IX отдел на ДС Спас Христов да изготви справка за неговия ход. ДС изготвя справката и иска разрешение да се арестуват още противопожарни служители, които са били засичани от показанията на задържаните. Следва заповед на министър Г. Цанков специална комисия да извърши проверка по следствието. Тази комисия включва началници на отделения и инспектори в отдел „Следствен“ при МВР. Съвсем неочаквано комисията доказва конкретни слабости на следствието:

„1. Показанията на Бою Божков и Иван Дипчиков са неиздържани, в пълно противоречие са с показанията на останалите подследствени в шпионаж. 2. Няма положителни данни за съществуването на вражеска организация в Централното управление на противопожарна защита. Показанията на подследствените в това отношение са противоречиви във всяко едно отношение, общи и несъобразни. Начинът по който отделните следствени говорят, че са привлечени в организацията, е даден неправдоподобно и в много отношения несъстоятелно. 3. Следствието е водено неправилно, в самите предложения за задържането на лицата са дадени непроверени данни, самият разпит е воден неправилно, като са задавани навеждащи въпроси, видно от самите протоколи за разпит и от камерните донесения. 4. Камерната агентура не е ръководена правилно. Допускало се е едва ли не камерниците да дават насока на следствието. 5. Следователите не са се стремили да изясняват противоречията в показанията и признанията на подследствените, опасявайки се да не би да ги отрекат. 6. Назначените три комисии за обследване на причините за големите пожари ... са били необективни.“⁴⁹⁰

Комисията предлага да се изяснят всички противоречия по хода на следствието и да не се допускат нови арести, „тъй като нашата преценка е, че такава вражеска организация в ППЗ не съществува“. Докладът остава без последствия!

Според Държавна сигурност налице е организирано престъпление, ръководено от западна шпионска централа, за създаване на нелегална организация за събиране и предаване на сведения от поверителен характер и за извършване на саботажни и вредителски дейности. Най-подходящ за идеолог и създател на организацията е „отявленият фашист“, белогвардеецът Юрий Захарчук (покойник от 9 септември 1944 г.), близък до царя, който е обучавал всички пожарни командири, които са на ръководни постове по това време. Той е „вербувал“ Иван Дипчков за немското разузнаване, а Бою Божков – за английското разузнаване. От друга страна, близък на Захарчук е и Владимир Удрев, който ръководи до национализацията фабриката на баща си Иван Удрев – известен търговец на електроматериали и производител на противопожарни съоръжения. След национализацията Владимир Удрев е технически директор на стопанското предприятие „ЩИТ“ при МВР. Разработена е версията, че Владимир Удрев, който е следвал в Австрия и е посещавал по търговска линия Германия, е полу-

⁴⁹⁰ Пак там, с. 137.

чавал шпионски задачи от чуждестранни съдружници на баща си, а сведенията по тях е получавал от Захарчук и след 9 септември 1944 г. от Бою Божков. Пожарните командири са обвинени и за това, че когато са обикаляли летищата на страната за проверка на тяхната пожаробезопасност, те всъщност са извършвали това немарливо, а целта им е била да събират шпионска информация за летищата, която са предавали на чужди разузнавания⁴⁹¹. Останалите са обвинени, че са предавали шпионски сведения по указания на английското разузнаване чрез Владимир Удрев, а от американското и френското посолство – съответно чрез Иван Дипчиков и Кирил Динев, който е завършил френския колеж в София и е работил около половин година във френското посолство. Всички са обвинени във вредителски и саботажни действия, като са им приписани във вина много от пожарите и неудачите в работата на отдел „Противопожарна защита“. Естествено, подсъдимите „признават“ всички свои прегрешения!

На 22 юли 1952 г. е първото съдебно заседание, което е закрито, с председател полковник А. Найденов и членове полковник Н. Рачев и майор И. Гетов, в присъствието на прокурорите полковник М. Димитров и майор Н. Калчев. Молбите на близките на подсъдимите да присъстват са отхвърлени.

На 28 юли 1952 г. са произнесени присъдите: Бою Божков, Иван Дипчиков, Владимир Удрев – смърт чрез разстрел и конфискация на цялото имущество; Марко Петков Чакалов и Димитър Бонев Стоянов – 20 г. затвор и конфискация на цялото имущество; Кирил Тушев Динев – 15 г. затвор и конфискация на половината от имуществото; Стоян Балабанов – 12 г. затвор и конфискация на една трета от имуществото; Тодор Петков Мутафов – 10 г. затвор и конфискуване на две трети от имуществото, и Иван Маринов Нанев – 13 г. затвор и конфискуване на половината от имуществото.

Обжалванията на присъдите остават без резултат. Смъртните присъди са изпълнени през нощта на 14 януари 1953 г. Останалите осъдени са вкарани във Варненския затвор (Чакалов, Динев и Балабанов), Шуменския затвор (Бонев и Нанев) и Пазарджишкия затвор (Мутафов). За добро поведение всички са освободени предсрочно в периода 1957–1960 г., но остават под наблюдение на МВР и ДС⁴⁹².

С Решение № 25 от 1 март 1963 г. на Общо събрание на заседателните колегии на Върховния съд присъдата на Военния съд е отменена, делото е

⁴⁹¹ Пак там, с. 96.

⁴⁹² Във връзка с този процес през 1951 г. и 1952 г. от общо 194 ръководни длъжности са уволнени 71 души, арестуваните са 27, в ТВО са изпратени пет човека, от които един е завербуван и изпратен за кратко само за зашифриране, а останалите остават в концлагерите пет години.

прекратено и осъдените са реабилитирани, тъй като „присъдата е била постановена без достатъчно доказателства, само въз основа на признанията на подсъдимите, изтръгнати в резултат на особения режим, дългото стоене в ареста и използването на непозволени средства“.

11.4.1. Свидетелство за Юрий Захарчук от неговия внук Александър Геров⁴⁹³

Юрий Захарчук е роден през 1890 г. в Киев в дворянско семейство. Завършва Юридическия факултет и Военното училище в Киев. Ръководи пожарните команди в градовете Ананиев, Житомир и Тузла. Събранието на офицерите го избира за член на Съда на честта. През 1917 г. влиза в белогвардейските части под командването на ген. Врангел. След евакуацията на армията пристига в Цариград, където през 1921 г. организира пожарната команда в Буюкдере.

Събира се със семейството си в София. На 10 февруари 1923 г. Захарчук е на представление в Народния театър. Внезапно избухва пожар. Той успява, заедно с пристигналия на място цар Борис III, да овладее положението и с артистите организират евакуацията на зрителите, като всички, освен двама от тях, са спасени. Веднага след това е назначен за командир на Софийската пожарна, а от 1934 г. е главен пожарен инструктор на държавата, пряко подчинен на министъра на вътрешните работи и народното здраве.

Под негово ръководство започват сериозни реформи в противопожарното дело. Налага дисциплина в пожарната и поставя изричното условие никой да не членува в политически партии. Осигурява екипировка и съвременна техника на пожарните команди чрез основания от него обществен фонд „Противопожарно дело“; организира доброволните пожарникарски отряди в национална структура; създава първия екип за спешна помощ, като осигурява първата линейка със съдействието на БЧК. По негово време на пожарникарите е осигурено право на пенсия при 15 години трудов стаж и обезщетение в случай на смърт или злополука при изпълнение на служебните им задължения. През 1932 г. Столичната пожарна команда печели състезанието по бързина и дееспособност в Европа! Пожарната охрана, която той ръководи 21 години, се посочва в пресата като една от най-добре организирани

⁴⁹³ Свидетелството е предоставено специално за настоящата книга от внука на Юрий Захарчук, доц. д-р Александър Геров, математик, ръководител на секция в Института по математика и информатика при БАН.